

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

ГАЙВОРОНСЬКА ВАЛЕНТИНА АНАТОЛІЇВНА

**ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття наукового ступеня
магістра публічного управління

Миколаїв – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Проблема соціального захисту такої вразливої категорії населення як багатодітні сім'ї є надзвичайно актуальною як для України, так і для європейських держав. Оскільки демографічна криза в Європі вже давно вийшла на глобальний рівень, національні уряди у тісній співпраці із муніципалітетами та громадськими організаціями намагаються знайти всі можливі шляхи для підтримки багатодітних сімей.

Політика соціального захисту є найважливішим елементом реалізації прав дітей, забезпечення їхнього добробуту, подолання дитячої бідності та вразливості, запобігання дитячій праці та допомоги всім дітям реалізувати свій повний потенціал.

Незважаючи на вже розроблені програми соціального захисту багатодітних сімей в Україні, існуюча політика соціального захисту недостатньо задовольняє потреби такої категорії населення. В європейських країнах розвинена досить широка система соціального захисту багатодітних сімей, зокрема щодо посилення заходів спрямованих на забезпечення їх доходу. Конкретні програми допомоги у справах багатодітних сімей, що закріплені у законодавстві, існують у 108 країнах, але часто охоплюють лише невеликі групи населення. Гарантування безпеки доходу для всіх багатодітних сімей, принаймні на базовому рівні, можуть досягти майже всі країни світу, навіть з низьким рівнем доходу.

В Україні діє досить розгалужена система соціального захисту багатодітних сімей, що більшою мірою представлена певним набором пільг для вразливих категорій населення. Проте, така пільгова політика досить часто призводить до нерационального розподілу коштів, а соціальні програми, на які не вистачає у держави коштів, призупиняються до подальшого фінансування. Така система соціального забезпечення багатодітних сімей не відповідає сучасним вимогам і потребує певних змін.

В науковому дискурсі не існує єдиної точки зору стосовно того, якою має бути система соціального захисту багатодітних сімей в Україні. Так, програми реалізації сімейної політики в Україні пропонує К. Арабаджи, а удосконалення системи соціального захисту багатодітних сімей в Україні – Ю. Афанасьєва. Цим же питанням займається група дослідників – Л. Безтелесна, Ю. Нагай, Г. Юрчик. В свою чергу, О. Бурлака більш конкретизує проблему і розглядає особливості соціального захисту багатодітних та неповних сімей. Ю. Горемікіна аналізує прикладний аспект системи моніторингу і оцінювання якості та ефективності соціальних послуг. А К. Дубич розглядає механізми державного управління якістю соціальних послуг в Україні. Управлінський аспект соціального захисту населення вивчає і С. Кузьменко. Однак, не зважаючи на означені дослідження, питання діяльності органів місцевого самоврядування в сфері соціального захисту багатодітних сімей залишається відкритим і потребує системного вивчення.

Мета та завдання дослідження. Означена актуальність дослідження та стан наукової розробки визначили мету дослідження – розкрити основні аспекти діяльності органів місцевого самоврядування в сфері соціального захисту багатодітних сімей.

Відповідно до поставленої мети, основними завданнями дослідження є:

- визначити теоретико-методологічні основи дослідження та нормативно-правову базу діяльності органів місцевого самоврядування в сфері соціального захисту багатодітних сімей;
- охарактеризувати зарубіжний досвід соціального захисту багатодітних сімей;

- з'ясувати проблеми в реалізації політики соціального захисту багатодітних сімей органами місцевого самоврядування;
- розкрити особливості реалізації муніципальних програм щодо підтримки багатодітних сімей та визначити показники якості соціальних послуг щодо означеної верстви населення;
- окреслити межі взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної влади щодо соціального захисту багатодітних сімей;
- надати рекомендації щодо удосконалення бюджетного фінансування соціального захисту багатодітних сімей.

Об'єктом дослідження є функціонування органів місцевого самоврядування в Україні.

Предмет дослідження – діяльність органів місцевого самоврядування в сфері соціального захисту багатодітних сімей.

Методи дослідження. Для реалізації мети дослідження та вирішення поставлених завдань, було використано три великі групи методів – логічні (аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування), загальнонаукові (структурно-функціональний, системний, історичний) та спеціальні методи. Логічні методи надали можливість виконати цілісне системне дослідження, здійснити ґрунтовний розгляд його предмету і об'єкту.

Серед загальнонаукових та спеціальних методів пріоритетними стали:

- структурно-функціональний – надав можливість розглянути повноваження органів місцевого самоврядування та органів державної влади в сфері соціального захисту багатодітних сімей;
- системний – дозволив показати особливості формування системи соціального захисту в Україні;
- історичний – вдалося охарактеризувати еволюцію поглядів на проблему соціального захисту багатодітних сімей на муніципальному рівні;
- порівняльний – використовувався при розкритті специфіки досвіду зарубіжних країн в сфері соціального захисту.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що в даному дослідженні вперше комплексно розкриваються теоретичні та практичні проблеми діяльності органів місцевого самоврядування в сфері соціального захисту багатодітних сімей.

У межах дослідження окреслено результати, що мають наукову новизну:

вперше:

- запропоновано критерії якості соціальних послуг щодо соціального захисту багатодітних сімей на муніципальному рівні;
- охарактеризовано специфіку функціонування програм соціального захисту багатодітних сімей на муніципальному рівні;

удосконалено:

- визначення поняття «соціальний захист» та «соціальна політика»;
- напрямки соціального захисту багатодітних сімей;
- основні підходи щодо моделей взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної влади щодо соціального захисту багатодітних сімей в Україні та за кордоном;

дістало подальшого розвитку:

- положення щодо особливостей фінансової підтримки багатодітних сімей на рівні територіальних громад, зокрема в питаннях соціальних ризиків та щодо умов надання грошових виплат.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів. Результати магістерського дослідження можуть бути використані науковцями та науково-педагогічними працівниками при розробці та викладанні курсів «Соціальна робота в громаді», «Соціальні ризики», «Регіональна соціальна політика».

На прикладному рівні результати дослідження можуть використовуватися органами місцевого самоврядування, територіальними громадами, громадськими організаціями в питаннях реалізації політики соціального захисту багатодітних сімей.

Особистий внесок магістранта. Дане магістерське дослідження є самостійним, а наукові розробки та положення, висновки та результати отримані самостійно автором відповідно до поставлених завдань.

Апробація результатів дослідження. Результати магістерського дослідження були висвітлені на науково-практичній конференції «Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилось у функціонуванні ЄС?» (Миколаїв, 2019).

Структура роботи визначена заявленою метою та завданнями дослідження. Магістерське дослідження складається зі вступу, трьох розділів, що містять по три підрозділи, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи складає 88 сторінок, із них 78 сторінок основного тексту. Список використаних джерел налічує 72 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, коротко охарактеризовано стан наукової розробки проблематики, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, охарактеризовано основні методи, сформульовано наукову новизну, визначено практичне значення результатів дослідження, а також наведено результати апробації дослідження та особистий внесок здобувача.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні основи дослідження у сфері соціального захисту багатодітних сімей»** окреслено стан наукової розробки проблеми та джерельну базу дослідження, визначено нормативно-правове забезпечення у сфері соціального захисту багатодітних сімей, а також охарактеризовано зарубіжний досвід впровадження політики соціального захисту багатодітних сімей.

У підрозділі 1.1. *«Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження»* зазначається, що основною джерельною базою даного дослідження стали нормативно-законодавчі акти України та міжнародні договори, в яких закріплені основні положення щодо забезпечення соціального захисту багатодітних сімей. Зокрема, Конституції України, Сімейний кодекс України, Закони України, Постанови Верховної Ради та кабінету міністрів України, Накази Міністерства соціальної політики України, Державні стандарти та інші типові документи. Щодо міжнародних документів у питання соціального захисту багатодітних сімей, то тут варто звернути увагу на «Загальну декларацію прав людини», «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права», «Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права», конвенції ООН «Про

ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» 1979 р., «Про права дитини».

Розглядаючи стан наукової розробки дослідження, варто виокремити певні проблемні питання, що так чи інакше розглядалися науковцями в процесі вироблення ефективної моделі соціального захисту багатодітних сімей: по-перше, це наукова дискусія щодо визначення понять «соціальний захист», «соціальна політика», а також «соціальне забезпечення» (А. Дутчак, С. Кузьменко, С. Синчук, М. Тимофєєва); по-друге, варто виокремити напрям дослідження, що стосується реалізації сімейної політики в Україні (К. Арабаджи, О. Бурлака, К. Шмигля); по-третє, актуальними є дослідження щодо удосконалення системи соціального захисту багатодітних сімей в Україні (Ю. Афанасьєва, Л. Безтелесна, Ю. Нагай, Г. Юрчик, С. Галашко, О. Кочемировська, О. Пищуліна, Р. Підлипна та М. Фаріон); по-четверте, в науковому дискурсі обговорюються питання, що орієнтовані на запровадження в Україні європейського досвіду соціального забезпечення та визначення конкретних кроків щодо поліпшення цієї сфери в Україні (О. Савчук, Є. Яригіна).

Отже, розглядаючи стан наукової розробки проблеми та джерельну базу дослідження можна зазначити, що проблематика дослідження є достатньо актуальною. Проте, незважаючи на досить широке проблемне коло наукових розробок, залишається відкритим і майже не дослідженим питання діяльності органів місцевого самоврядування у виробленні політики соціального захисту багатодітних сімей та розроблення механізмів її впровадження на муніципальному рівні. Поки що в українській науці соціальний захист багатодітних сімей розглядається в загальнодержавній площині та майже не приділяється увага політиці органів місцевого самоврядування щодо такої пільгової категорії населення.

У підрозділі 1.2. *«Нормативно-правове забезпечення у сфері соціального захисту багатодітних сімей»* розглянуто більш детально найголовніші нормативно правові акти України щодо соціального захисту багатодітних сімей. Зазначено, що нормативно-правове забезпечення соціального захисту багатодітних сімей в Україні має досить розгалужену структуру – від законів та підзаконних актів до муніципальних програм. Проте, незважаючи на досить широкий спектр проблем багатодітних сімей, що представлені у відповідних нормативно-правових актах, ці проблеми мають переважно загальний характер, а їх вирішення не передбачає реальних механізмів. Тому доречно було б розробити Закон України щодо соціального та компенсаційного забезпечення багатодітних сімей в Україні із зазначенням чіткої диференціації такої категорії населення та відповідними кроками в її соціальному захисті. В цілому в законодавчих актах України затверджені наступні види допомоги багатодітним сім'ям:

- допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;
- допомога при народженні дитини;
- допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування;
- допомога на дітей одиноким матерям;
- допомога при усиновленні дитини;
- допомога особі, яка доглядає за хворою дитиною.

У підрозділі 1.3. *«Зарубіжний досвід соціального захисту багатодітних сімей»* мова йде про те, що для України при реформуванні системи соціального захисту такої категорії населення як багатодітні сім'ї, можуть бути прикладом деякі європейські підходи, що відповідають специфіці економічного розвитку держави, ментальним особливостям та

соціальної структурі, що вже склалася. Зокрема: співпраця, співробітництво, спілкування та безперервна соціальна комунікація між органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями у питаннях, важливих для сприяння, побудови та / або посилення індивідуальної та колективної поведінки багатодітних сімей, що дає можливість цим сім'ям подолати свій стан вразливості; створення системи пільг для багатодітних сімей на зразок європейських: пільги в системі оподаткування, охороні здоров'я, можливість безкоштовного харчування в їдальнях садочків та шкіл тощо; запровадження єдиної сімейної електронної картки із чітким переліком послуг щодо можливості використання цієї картки (наприклад, знижка на соціальні продукти, проїзд у транспорті, знижка у отриманні певного набору соціальних послуг тощо); поряд із соціальною допомогою держави, доречно було б запровадити певний перелік соціальної підтримки чи компенсації від органів місцевого самоврядування у співпраці із меценатськими організаціями, зокрема щодо оздоровлення дітей, захист їх прав і свобод, успішної реалізації інклюзивної політики.

У другому розділі «Сучасний стан соціального захисту багатодітних сімей у місті Миколаєві» розкриваються основні проблеми реалізації політики соціального захисту багатодітних сімей органами місцевого самоврядування, а також аналізуються муніципальні програми щодо підтримки багатодітних сімей, визначаються показники якості соціальних послуг щодо соціального захисту багатодітних сімей.

Так, у підрозділі 2.1. «Реалізація політики соціального захисту багатодітних сімей органами місцевого самоврядування» визначено, що незважаючи на досить широку пільгову політику в Україні, багатодітні сім'ї досить часто ототожнюються із категорією малозабезпечених родин, а державна ініціатива щодо підвищення виплат із кожною наступною дитиною викликає дискусії в суспільстві, щодо взагалі необхідності таких виплат. Для України, як і для європейських країн, суперечливою є ситуація, коли поліпшення добробуту сім'ї не сприяє підвищенню рівня народжуваності.

Базовими завданнями місцевих органів влади щодо сімейної політики є забезпечення і гарантування основних соціальних прав із подальшою можливістю їх реалізації. Для міста Миколаєва за останні три роки (2017-2019 рр.) є характерним поступове підвищення народжуваності та збільшення багатодітних сімей. Політика реалізації соціальних програм щодо багатодітних сімей не має обмежуватися лише державною ініціативою, а має продовжуватися створення місцевих ініціатив щодо означеної проблеми із активним залученням громадських організацій як в межах міста, так і в межах області. Створення таких програм має змінити стереотипи щодо того, що багатодітна сім'я – автоматично є малозабезпеченою. Тобто, мова йде про комплексний стратегічний план розвитку соціальної сфери міста у напрямку поліпшення демографічної ситуації. Також, важливо зазначити, що окреслене питання демографічної ситуації є не лише проблемою влади, а й усієї територіальної громади міста.

Підрозділ 2.2. «Аналіз муніципальних програм щодо підтримки багатодітних сімей» розкриває структуру основних програм Миколаївської міської ради щодо соціального захисту багатодітних сімей. В результаті аналізу, можна зазначити, що всі розглянуті програми мають досить загальний формат і стосуються всіх пільгових категорій населення. Відповідно, варто відзначити, що відсутня чітка диференціація багатодітних сімей. Тобто мова йде про те, що можна виокремити декілька категорій таких сімей: багатодітні сім'ї із достатнім рівнем соціального забезпечення, малозабезпечені

багатодітні сім'ї, багатодітні сім'ї із одним працюючим годувальником; багатодітні сім'ї, де є лише хтось один із батьків. Всі категорії багатодітних сімей потребують різних підходів міської влади у вирішенні їх питань, а також реалізації гарантій щодо соціального забезпечення.

У підрозділі 2.3. *«Показники якості соціальних послуг щодо соціального захисту багатодітних сімей»* висвітлюються ідеї, що на сьогодні, існують різні критерії оцінки якості соціальних послуг та соціального забезпечення багатодітних сімей, що ґрунтуються на теоретичних положеннях та практичному досвіді діяльності соціальних служб. В сучасному науковому дискурсі не існує єдиного підходу до визначення ефективної системи показників якості соціальних послуг щодо соціального захисту багатодітних сімей. Така дискусія пов'язана головним чином із певною суб'єктивністю оцінки соціальних послуг безпосередньо користувачами цих послуг. Оскільки, самі користувачі за певних умов не можуть об'єктивно надати відповідь щодо отриманих послуг, тому серед факторів, що формують оцінку якості соціальних послуг важливе місце відіграють спостереження професіоналами-колегами за процесом комунікації під час надання соціальної послуги, а також фахова оцінка працівника соціальної служби, що ґрунтується на безпосередньому професіоналізмі надавача послуг. Проаналізувавши в даному дослідженні певні підходи до створення системи показників якості соціальних послуг щодо соціального захисту багатодітних сімей, у Додатку В запропоновано авторське бачення такої системи оцінки якості надання послуг.

Третій розділ **«Вдосконалення управління у сфері соціального захисту багатодітних сімей на муніципальному рівні»** розкриває проблеми визначення пріоритетних напрямків формування системи соціального захисту багатодітних сімей; підвищення ефективності взаємодії органів місцевого самоврядування і державної влади щодо соціального захисту багатодітних сімей; а також шляхи удосконалення бюджетного фінансування соціального захисту багатодітних сімей.

У підрозділі 3.1. *«Пріоритетні напрями формування системи соціального захисту багатодітних сімей»* зазначається, що розглядаючи основні напрями формування системи соціального захисту багатодітних сімей варто виокремити основні положення: система соціального захисту багатодітних сімей має бути чіткою, сформульованою в окремому нормативно-правовому акті, що пропонуватиме конкретні механізми підтримки таких сімей на загальнодержавному та муніципальному рівнях без дублювання повноважень; необхідною є диференціація багатодітних сімей за економічним показником та відповідно до кількості дітей в сім'ї, з метою створення проектів адресної допомоги, що буде включати пільгову та компенсаційну політику відповідно до потреб категорій багатодітних сімей); створення позитивного іміджу багатодітних сімей, для поліпшення демографічної ситуації в країні.

У підрозділі 3.2. *«Підвищення ефективності взаємодії органів місцевого самоврядування і державної влади щодо соціального захисту багатодітних сімей»* визначено, що підвищення ефективності взаємодії органів місцевого самоврядування і державної влади щодо соціального захисту багатодітних сімей має ґрунтуватися на чіткому розподілі повноважень між державою та муніципальною владою, що також стосується і фінансування відповідних програм. Має бути також визначена методика залучення громадських організацій до реалізації програм соціального захисту багатодітних сімей. А для цього на муніципальному рівні мають бути розроблені

механізми такої взаємодії, особливо в питаннях фінансування. Що має передбачати зацікавленість таких організацій брати участь у реалізації цих програм. Відповідно така система має сприяти виведенню категорії «багатодітна сім'я» із ніші «малозабезпечена сім'я».

У підрозділі 3.3. «Удосконалення бюджетного фінансування соціального захисту багатодітних сімей» зазначено, що питання удосконалення бюджетного фінансування соціального захисту багатодітних сімей не має єдиного підходу до вирішення у науковому дискурсі. Пропонуються різні варіанти фінансування соціальної сфери щодо багатодітних сімей, але всі запропоновані точки зору мають спільну тезу стосовно того, що сама система фінансування не має фокусуватися лише на держаному фінансуванні програм соціального захисту багатодітних сімей. Джерелами надходження фінансових ресурсів мають також стати муніципальні бюджети (окремо від державних надходжень), а також різного роду спонсорські програми фінансової допомоги. У такому випадку, саме в інтересах органів місцевого самоврядування створення реально діючих програм соціального забезпечення багатодітних сімей із чіткою адресацією такої допомоги, для уникнення недоцільної розтрати коштів.

У **висновках** представлено основні підсумки та рекомендації дослідження:

- в процесі визначення теоретико-методологічних основ дослідження та вивчення нормативно-правової бази діяльності органів місцевого самоврядування в сфері соціального захисту багатодітних сімей з'ясовано, що окреслена проблематика є мало досліджуваною і потребує системного вивчення. Стан наукової розробки дослідження можна систематизувати за певними напрямками: наукова дискусія щодо визначення понять «соціальний захист», «соціальна політика», а також «соціальне забезпечення»; питання, що стосуються реалізації сімейної політики в Україні; проблеми системи соціального захисту в Україні та шляхи її вдосконалення; напрям досліджень, орієнтований на запровадження в Україні європейського досвіду соціального забезпечення та визначення конкретних кроків щодо поліпшення цієї сфери в Україні. В свою чергу, джерельна база дослідження включає такі групи законодавчих актів, як Конституція України, Сімейний кодекс України, Закони України, Постанови Верховної Ради України, Накази Міністерства соціальної політики України, Постанови Кабінету міністрів України, Державні стандарти та інші документи. В дослідженні визначено поняття «соціальний захист багатодітних сімей» – як систему державних, муніципальних, громадських ініціатив та програм в сфері соціальної політики, що покликані підтримати соціально вразливі групи населення, створивши ефективну модель реалізації гарантій основних прав та свобод багатодітних сімей. Також зазначено, що окреслена нормативно-правова база суб'єктом соціального захисту багатодітних сімей більше визначає державу і передбачає такі види допомоги багатодітним сім'ям, як допомога у зв'язку з вагітністю та пологами; при народженні дитини; допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; допомога на дітей одиницями матерям; допомога при усиновленні дитини; допомога особі, яка доглядає за хворою дитиною;

- охарактеризувавши зарубіжний досвід соціального захисту багатодітних сімей, було зроблено висновки, що для України можуть бути корисними певні заходи щодо поліпшення соціальної сфери багатодітних сімей: співпраця та комунікація між державою, органами місцевого самоврядування та громадянським суспільством в питаннях соціального захисту багатодітних сімей, оскільки не може повноцінно створити

конкретну адресну допомогу кожній сім'ї, але це можуть зробити органи місцевого самоврядування за підтримки громадських організацій та благодійних фондів. При цьому, було звернено увагу саме на актуальність адресної допомоги і відсутності в українському законодавстві диференціації багатодітних сімей, наприклад, за економічним показником, що дозволило ввести в соціальну політику два напрямки підтримки багатодітних сімей: перший – безпосередня фінансова допомога малозабезпеченим багатодітним сім'ям, другий – створення системи часткових компенсацій на фінансові витрати в сфері послуг для сімей із високим рівнем доходів домогосподарств. Також запропоновано, на рівні муніципалітетів залучати до співпраці благодійників на основі спільного взаємовигідного договору, а також запроваджувати позитивний європейський досвід щодо єдиної сімейної електронної картки із чітким переліком послуг;

- з'ясувавши проблеми в реалізації політики соціального захисту багатодітних сімей органами місцевого самоврядування міста Миколаєва, зазначено, що місцева політика соціального захисту сімей з дітьми орієнтована на матеріально-фінансову допомогу при народженні дитини, систему пільг щодо житлового забезпечення, а також систему пільг в сфері освіти та охорони здоров'я. Реалізацію політики соціального захисту багатодітних сімей в м. Миколаєві здійснює Департамент праці та соціального захисту населення при Миколаївській міській раді, який є її виконавчим органом. До Департаменту входять управління, що мають мережу підрозділів. Така структура має сприяти ефективному наданню соціальних послуг. Робота відділів здійснюється в площині вирішення конкретних соціальних питань, зокрема, що стосується і послуг багатодітним сім'ям. Безпосередньо проблемами багатодітних сімей займаються Управління соціальних виплат і компенсацій (відповідно до району), що є структурними підрозділами Департаменту праці та соціального захисту населення при Миколаївській міській раді. В контексті соціального захисту багатодітних сімей, управління мають декілька напрямків своєї діяльності, що орієнтовані на забезпечення дотримання відповідного законодавства, а також якісне надання соціальних послуг;

- розглядаючи проблеми особливостей реалізації муніципальних програм щодо підтримки багатодітних сімей та визначивши показники якості соціальних послуг щодо означеної верстви населення, з'ясовано, що муніципальні програми міста Миколаєва є дещо загальними і не враховують особливості диференціації багатодітних сімей на менші підгрупи. Іншими словами, малозабезпечені багатодітні сім'ї можуть претендувати на пільги та соціальну допомогу, при цьому багатодітні сім'ї із достатнім рівнем доходу можуть користуватися системою компенсацій. Серед основних резервів створення муніципальних програм визначено: втрату актуальності та доцільності певних програм; орієнтованість на загальні проблеми великих груп населення, недоліком чого може стати недоцільне використання фінансових ресурсів; відсутність чіткого алгоритму кроків щодо політики покращення демографічної ситуації в місті; недостатня система фінансування міських соціальних програм, що примушує зупиняти їх впровадження; неможливість ефективної оцінки якості впровадження таких програм та корисності наданих соціальних послуг. Важливою складовою визначення якості запровадження муніципальних програм є оцінка надання соціальних послуг соціальними працівниками. Тому в даному контексті доречним є створення ефективної системи оцінки надання соціальних послуг в сфері соціального забезпечення багатодітних сімей, що має враховувати класичні показники та інноваційні підходи. Крім того, варто використовувати і прогностичний підхід, що містить

певну групу незалежних змінних, що можуть виникнути в процесі комунікації між надавачем послуг та їх отримувачем. Така система надання соціальних послуг має діяти відповідно до принципу «держава дружна до громади»;

- визначивши межі взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної влади щодо соціального захисту багатодітних сімей, запропоновано:

- на державному рівні:

1. створити цільові програми саме щодо фінансової та компенсаційної підтримки багатодітних сімей, що будуть ґрунтуватися не лише на пільговій політиці;
2. здійснювати суворий контроль щодо виконання органами місцевого самоврядування основних напрямків соціальної політики держави, зокрема в тій частині, де муніципальна влада має стати гарантом соціального захисту багатодітних сімей, мають бути розроблені конкретні методичні рекомендації та механізми щодо реалізації системи гарантій.

- на регіональному рівні:

1. реалізовувати загальнодержавний курс соціального забезпечення багатодітних сімей шляхом створення конкретних заходів щодо соціального захисту означеної групи населення;
2. органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень можуть створювати самостійну систему допомоги багатодітним сім'ям з метою покращення демографічної ситуації в регіоні.

Реалізація зазначених напрямків може здійснюватися через:

1) соціальну допомогу – грошові виплати, які держава розраховує на програми, що орієнтовані на бідні верстви населення.

2) податкові пільги – можуть бути розроблені як на державному, так і на муніципальному рівні для поповнення заробітної плати працюючих батьків або для компенсації деяких витрат на виховання дітей, або податкових пільг для вирахування видатків із доходу до оцінки податкового зобов'язання, або кредитів, для компенсації частини податкового зобов'язання (обмежений для тих, хто має дохід понад податковий поріг; а також надається як пряма грошова допомога для тих, хто має доходи нижче податкового порогу).

3) дитячі цільові фонди – довгостроковий накопичувальний та інвестиційний рахунок для дітей з малозабезпечених сімей.

Також на муніципальному рівні мають бути вироблені механізми залучення недержавних інвестицій та таких, що не належать до місцевих бюджетів і не суперечать законодавству України;

- розглядаючи шляхи удосконалення бюджетного фінансування соціального захисту багатодітних сімей, було визначено наступні проблеми:

- практика скасування або скорочення конкретних соціальних програм у зв'язку їхніх державних недофінансувань;
- досить широкий загальний спектр пільгової політики, що в певних умовах може не використовуватись (наприклад, маючи пільги на проїзд в певному виді громадського транспорту, що наявний у місті, сільські жителі такими пільгами не можуть скористатися за відсутності такого виду транспорту).

Для вирішення зазначених проблем було запропоновано три рівні поповнення система фінансування соціального захисту багатодітних сімей:

- державний – передбачене державою фінансування соціальної сфери, зокрема в питанні соціального забезпечення багатодітних сімей;
- муніципальний – політика фінансового забезпечення відповідно до можливостей бюджету територіальної громади;
- громадський – фінансування соціальної сфери та матеріальна підтримка багатодітних сімей громадськими організаціями, меценатськими групами, грантовими програмами тощо.

Також, доцільним вбачаємо застосовувати в системі соціального захисту багатодітних сімей переваги інституту державного та недержавного соціального страхування, який має певні позитивні результати відносно інших інститутів соціального захисту.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ

Гайворонська В. А. Європейський досвід соціального захисту багатодітних сімей / В. А. Гайворонська // Науково-практична конференція «Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС?» Тези. 12 грудня 2019 року, м Миколаїв.

АНОТАЦІЯ

Гайворонська В. А. Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту багатодітних сімей. – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеню «магістр». Чорноморський національний університет імені Петра Могили. - Миколаїв, 2019.

Для сучасної України однією із актуальних соціальних проблем є старіння нації, що спричинене низьким рівнем народжуваності. Підтримка та соціальний захист багатодітних сімей – має відбуватися на всіх рівнях державного управління, а також муніципальною владою, оскільки саме ця категорія населення в Україні відноситься до найбільш уразливих груп. Дане дослідження передбачає розкриття основних аспектів діяльності органів місцевого самоврядування в сфері соціального захисту багатодітних сімей. Ключовими проблемами дослідження варто визначити: особливості нормативно-правового забезпечення у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні та в європейських країн для здійснення порівняння та визначення кращих практик; проблеми в реалізації політики соціального захисту багатодітних сімей органами місцевого самоврядування; перспективи реалізації муніципальних програм м. Миколаєва щодо підтримки багатодітних сімей та показники якості соціальних послуг щодо означеної верстви населення; межі взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної влади щодо соціального захисту багатодітних сімей. Для вирішення зазначених питань, були використані наступні базові методи: структурно-функціональний, системний, історичний, порівняльний.

В результаті дослідження було визначено, що саме співпраця, постійна комунікація між органами місцевого самоврядування та громадянськими організаціями у питаннях

створення сприятливих умов для багатодітних сімей щодо подолання їх стану уразливості, може стати одним із стимулів до підвищення народжуваності в Україні. Також, було з'ясовано, що існування широкого спектру нормативно-правових актів не є гарантією соціальної безпеки для багатодітних сімей, мають бути вироблені чіткі механізми на державному та місцевому рівнях щодо підтримки такої категорії населення, а також заохочення населення до підвищення рівня народжуваності в країні. Запропоновано застосовувати в Україні досвід європейських країн щодо встановлення системи пільг для багатодітних сімей, наприклад, в оподаткуванні, освіті, охороні здоров'я.

Ключові слова: багатодітна сім'я, соціальний захист, органи місцевого самоврядування, муніципальні програми.

SUMMARY

Haivoronska V. The Activities of Local Governments in the Field of Social Protection for Large Families. – Manuscript.

Graduate work for obtaining an educational degree «Master». Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolaiv, 2019.

For modern Ukraine, one of the pressing social problems is the aging of the nation, which is caused by low birth rates. The support and social protection of large families should take place at all levels of government, as well as by the municipal authorities, because this category of population in Ukraine is among the most vulnerable groups. This study reveals the main aspects of the activities of local governments in the field of social protection for large families. The main problems of the study are the following: the features of regulatory support in the field of social protection for large families in Ukraine and in European countries to compare and identify best practices; problems in the implementation of the social protection policy of large families by local governments; prospects of implementation of municipal programs of Mykolayiv city in support of large families and quality indicators of social services for this segment of the population; the features and borders of interaction between local self-government bodies and public authorities regarding the social protection of large families. To solve these issues, the following basic methods were used: structural-functional, systemic, historical, comparative ones.

As a result of the research, it was determined that cooperation and continuous communication between local governments and non-governmental organizations (NGOs) in creating favorable conditions for large families to overcome their vulnerability could be one of the incentives to increase birth rate in Ukraine. It has also been found that the wide range of regulatory legal acts is not a guarantee of social security for large families. There should be clear mechanisms at the state and local levels to support such a group, as well as to encourage the population to increase birth rate in the country. It is suggested to apply the experience of European countries in Ukraine to provide benefits for large families, for example, in taxation, education, health care.

Key words: large families, social protection, local governments, community programs.

